

Generál Karel Klapálek ve dnech komunistického převratu v únoru 1948

Byl to jeden z klíčových okamžiků únorové vládní krize v roce 1948. Trojice nejvyšších představitelů československé armády, armádní generálové Ludvík Svoboda, „nestranický“ ministr národní obrany, Bohumil Boček, náčelník hlavního štábu, a Karel Klapálek, velitel Vojenské oblasti 1, přicházejí 23. února 1948 krátce po zahájení na zasedání Ústředního akčního výboru Národní fronty do Smetanovy síně Obecního domu.

Ludvík Svoboda posléze předstupuje před mikrofon a pronáší projev, který je možné vnímat jako vyjádření loajality prezidentu republiky Edvardu Benešovi a parlamentní demokracii, anebo také jako podporu nastupující totalitě.¹ Za daných okolností je však jednoznačně vnímán jako to druhé. Boček s Klapálkem, které se Svobodou pojí osobní přátelství, projevu z první řady zachmuřeně naslouchají.

O patnáct let později, v roce 1963, se k této události její hlavní aktér Ludvík Svoboda během historické konference v Liblicích vyjádřil následujícím způsobem: „Když KSČ svolala na pondělí večer do Obecního domu v Praze ustavující schůzi Ústředního akčního výboru Národní fronty, zeptal se mě soudruh Gottwald, s kým jdu. Odpověděl jsem, že to je samozřejmě. Ale já to chci, Ludvíčku, slyšet jasně,“ řekl Klema. Odpověděl jsem:

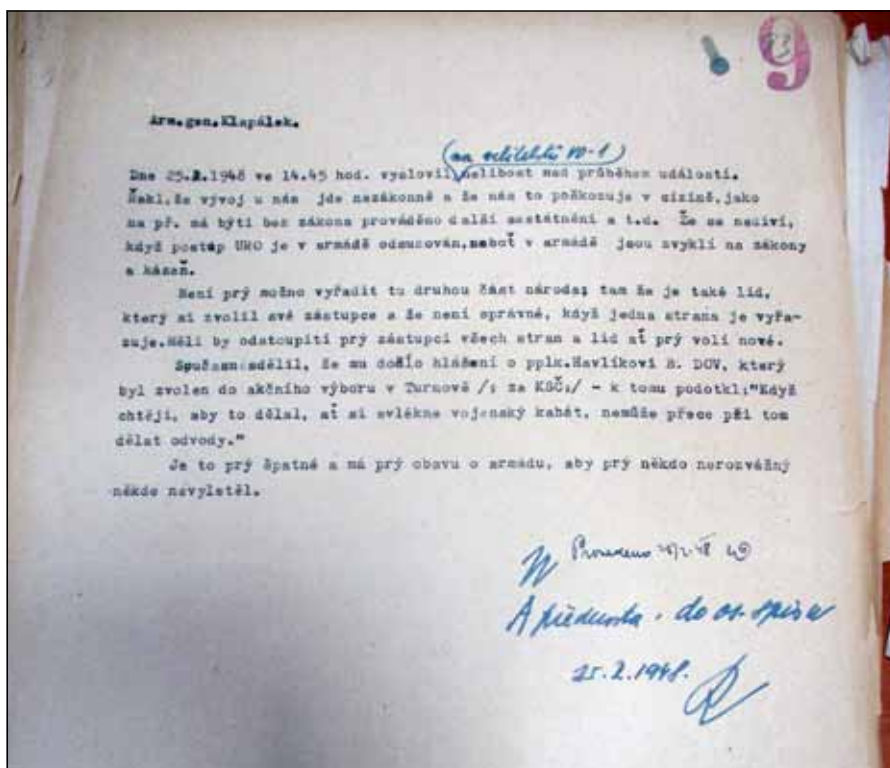
Armádní generál Karel Klapálek na poválečném snímku.

„Jdu s lidem.“ Na to mě Gottwald požádal, abych přišel na zasedání do Obecního domu. Přijdu se všemi řády na uniformě a přesně, odpověděl jsem. „To ne, Ludvíčku, musíš přijít asi o 10 minut později.“ My vojáci jsme přesní, pravil jsem. „Já vím,“ odpověděl premiér, „ale všichni se budou dívat, kde je armáda, budou nervózní, nejistí. Proto když se nechají chvíli škvářit v nejistotě, bude tvůj příchod středem všeobecné pozornosti a bude to ten největší triumf.“²

Autenticitu této vzpomínky nelze jistě přeceňovat. Svoboda přítomnost na této schůzi, stejně tak jako přítomnost generála Bočka, ovšem nebyla příliš velkým překvapením. Pro mnohé se však stala šokující účast dosud důsledně apolitického „hrdiny od Tobruku“ generála Klapálka.³ Dodnes je jeho přítomnost v sále Obecního domu považována za projev jeho osobního selhání a začátek spolupráce s novým režimem, kterému se v následujících třech letech pokoušel sloužit.⁴

Komunisty ovládané Obranné zpravodajství Klapálka již před únorem 1948 sledovalo a na základě shromážděných informací jej považovalo za „nespolehlivého“. Dokumenty, které putovaly přímo na stůl Bedřicha Reicina, dávají trochu jiný pohled na Klapákovy názory na politickou situaci během únorového převratu.⁵

Jiří Plachý

Hlášení agenta OBZ o Klapákových výrocích z 25. února 1948, parafované pplk. Bedřichem Reicinem.

1 Téhož dne se s vrcholnými představiteli armády setkal Edvard Beneš, který vyslovil požadavek, aby armáda zůstala v řešení vnitropolitických sporů neutrální a neměšovala se do něj. Ve stejném duchu se nesl zvláštní rozkaz ministra národní obrany Ludvíka Svobody a náčelníka hlavního štábu Bohumila Bočka, vydaný ve Věcním věstníku MNO následujícího dne. Jiří BÍLEK – Jaroslav LÁNIK – Jan ŠACH, *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí. Květen 1945 – květen 1955*. Praha 2006, s. 78–83.

2 <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=42860> [dostupné k 10. 2. 2018].

3 Karel Klapálek (nar. 26. května 1893 v Novém Městě nad Metují). V roce 1915 narukoval do rakousko-uherské armády, avšak již v březnu 1916 byl zajat a počátkem srpna téhož roku vstoupil do čs. legií v Rusku. Účastník bitvy u Zborova. Do vlasti se vrátil v hodnosti kapitána a rozhodl se pro dráhu vojáka z povolání. Před okupací byl naposledy zařazen jako zástupce velitele pěšího pluku 1 „Mistra Jana Husí“. Po 15. 3. 1939 se v rámci ilegální organizace Obrana národa zapojil do odboje. V květnu 1940 se mu před hrozcím zatčením podařilo uniknout za hranice. Od konce června sloužil u čs. jednotek na Středním východě. Jako velitel Čs. pěšího praporu 11 – Východního, resp. Čs. lehkého protiletadlového pluku 200 – Východního se mj. zúčastnil bojů v Sýrii a dvojího nasazení čs. vojáků v Tobruku. Po odjezdu čs. jednotek do Velké Británie se stal zástupcem velitele Čs. samostatné obrněné brigády a od konce března 1944 přednostou I. odboru MNO. V srpnu 1944 odjel do SSSR. Následně se stal velitelem 3. čs. samostatné brigády. Od počátku dubna 1945 velel 1. čs. armádnímu sboru. KOL., *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. Praha 2005, s. 133–134.

4 Po skončení války se Klapálek stal zástupcem a 28. 10. 1945 velitelem Vojenské oblasti 1. V červnu 1948 vstoupil do KSČ a ze své funkce se podílel na probíhajících politických čistkách v armádě. Po odstavení Ludvíka Svobody z funkce ministra národní obrany byl odeslán na zdravotní dovolenou a 1. 2. 1951 penzionován. V listopadu 1952 byl zatčen a ve vykonstruovaném politickém procesu odsouzen k šesti letům vězení. Z výkonu trestu byl propuštěn v dubnu 1956 a následně rehabilitován. Zemřel 18. 11. 1984 v Praze. Tamtéž.

5 Všechny tři editované dokumenty jsou založeny do vojenského osobního spisu Karla Klapálka, uloženého ve Sběrce vojenských osobních spisů ve VÚA–VHA v Praze.

Dokument č. 1 Hlášení blíže neurčeného spolupracovníka OBZ z 25. února 1948

Arm.[ádní] gen.[erál Karel] Klapálek

Dne 25. 2. 1948 ve 14,45 hod. vyslovil na velitelství VO-1⁶ nelibost nad průběhem událostí. Řekl, že vývoj u nás jde nezákonně a že nás to poškozují v cizině, jako např. má být bez zákona prováděno další zestátnění atd. Že se nediví, když postup ÚRO⁷ je v armádě odsuzován, neboť v armádě jsou vyklí na zákony a kázeň.

Není prý možno vyřadit tu druhou část národa:⁸ tam, že je také lid, který si zvolil své zástupce a že není správné, když jedna strana je vyřazuje. Měli by odstoupiti prý zástupci všech stran a lid ať si prý volí nové.

Současně sdělil, že mu došlo hlášení o pplk. Havlíkovi B. [z] DOV,⁹ který byl zvolen do akčního výboru v Turnově (za KSČ) – k tomu podotkl: „*Když chtějí, aby to dělal, ať si svlékne vojenský kabát, nemůže přece při tom dělat odvody.*“

Je to prý špatné a má prý obavy o armádu, aby prý někdo nerozvázný někde nevyletěl.

A přednosta:¹⁰ do os.[obního] spisu 25. 2. 1948. R.[eicin] Provedeno 25. 2. [19]48¹¹

Dokument č. 2 Zpráva o generálu Karlu Klapáčkovi (nedatováno)

Gen.[erál Karel] Klapálek jako velitel 1. oblasti v době od roku 1945 až do února 1948 propagoval jako zodpovědný velitel především výcvik a zanedbával politickou výchovu vojska do té míry, že z mnoha jeho velitelských projevů vyzvovali důstojníci reakčního a protilidového zaměření falešné závěry, že totiž politická výchova do armády skutečně nepatří a že armáda má zůstat „nadstranickou“. Po stránce politické mohl gen.[erál Karel] Klapálek udělati pro armádu při své popularitě mnohem víc, než skutečně udělal.

Po vzniku vládní krize souhlasil s odstoupením vlády a schvaloval postup Dr. [Petra] Zenkla. Dne 21. nebo 22. února 1948 se prý vyjádřil: „*Kdyby mě pustili, tak tu komunistickou svoloč sám potluču.*“¹² Toto sdělil mě plk. gšt. Stuchlý¹³ dne 24. 2. 1948 na velitelském cvičení v Litoměřicích. Tuto zprávu hlásil jsem v březnu služebním postupem, bylo mi však po udání pramene nařízeno, abych zprávu zničil a protokol vymazal. Případ hlásil jsem příležitostně soudr.[uhu] Holubovi na sekretariátu KV KSČ¹⁴ v Ústí n.[ad] L.[abem.] [...]¹⁵

Dokument č. 3 Souhrnná zpráva OBZ o generálu Karlu Klapáčkovi (nedatováno)

[...]
V únorových událostech

Byl v seznamu „spolehlivých“, který sestavili v předúnorových dnech gen.[erálové Antonín] Hasal a [Heliodor] Píka na pokyn presidenta Beneše pro obsazení různých vedoucích míst v armádě.

[...]

Když se ministr Svoboda těžce rozhodoval, zda má vyhovětí pozvání na ustavující schůzi ÚAV NF,¹⁶ povolal k poradě i gen.[erála Karla] Klapálka a prohlásil, že na schůzi nepůjde, nepůjdou-li s ním gen.[erálové Bohumil] Boček a [Karel] Klapálek. Klapáčkovi se účast nelíbila, mračil se, ale nahlas pronesl jen tato „duchaplňá“ slova: „*Ted, když*

politikům teče do bot, tak nás potřebují a tahají nás do toho.“ S nechutí, arci společnou všem třem uvedeným, na zasedání pak šel.

[...]

Ihned po vyřešení vládní krize a ustanovení vlády obrozené NF,¹⁷ tj. dne 26. II. 1948, sešel se s ministrem [Ludvíkem] Svobodou, gen.[erálem Bohumilem] Bočkem (a patrně i s pplk. [Jaroslavem] Tomčíkem,¹⁸ pravicovým soc.[iálním] dem.[okratem], sekretářem ministra NO), a dohodli se, že špatný dojem, který vznikl na Hradě z jejich účasti na ustavující schůzi vlády NF „napraví“ jiným manévrem. Společně s gen.[erálem Antonínem] Hasalem,¹⁹ který byl asi taky do věci zasvěcen předem[,] odjeli do Sezimova Ústí k dr. Benešovi, které[ho] jako „mužové, kteří stáli u kolébky tohoto státu“²⁰ a kteří mají odpovědnost za další vývoj[,] vyzvali, aby zůstal ve funkci[,] neboť je jediný, který může vyzbrojený národ stmelit.²¹ V této akci nelze zjistit zvláštní iniciativu Klapáčkovi, ta spíše vycházela z gen.[erála] Svobody.

6 Vojenské oblasti 1.

7 Ústřední rady odborů.

8 V parlamentních volbách v roce 1946 získala KSČ v českých zemích 40,17 % hlasů. Sociální demokracie 15,58 % (poměr sil uvnitř této strany se odhadoval dvě ku jedné ve prospěch „pravice“), národní socialisté 23,66 % a lidovci 20,24 %.

9 Doplňovací okresní velitelství.

10 Zřejmě míněn přednosta skupiny A (studijní a vyhodnocovací) 5. oddělení hlavního štábu.

11 „Šel si pak stěžovat min.[istru Ludvíku] Svobodovi, který neprodleně vydal zákaz účasti voj.[enských] osob v akčních výborech, který však musel zase být odvolán a povolena účast důst.[ojníků] jako zástupců organizací.“

12 Sami příslušníci OBZ však tento výrok nepovažovali za autentický. V pozdější souhrnné zprávě se uvádí: „Zpráva je nepravděpodobná, neboť gen.[erál] Klapálek je ve výrazech i v nejužším kruhu velmi zdrženlivý a nechává mluvit jiné.“ VÚA–VHA, Sběrka vojenských osobních spisů, Karel Klapálek.

13 Zřejmě jde o plk. gšt. Karla Stuchlého (1896–?).

14 Krajský výbor Komunistické strany Československa.

15 Zpráva je vlastnoručně podepsána: „pplk. Pavlíček“. VÚA–VHA, Sběrka vojenských osobních spisů, Karel Klapálek.

16 Ústředního akčního výboru Národní fronty.

17 Národní fronty. Jde o vládu Klementa Gottwalda, jmenovanou prezidentem Benešem 25. 2. 1948.

18 Jaroslav Tomčík (nar. 27. 4. 1909 ve Slavkově pod Hostýnem). Před válkou pracoval jako učitel a aktivní člen sociálně demokratické strany. Během 2. světové války byl důstojníkem čs. zahraniční armády ve Francii a ve Velké Británii. V letech 1945–1948 působil jako politický tajemník Ludvíka Svobody. Od ledna 1949 ve Vojenském historickém ústavu. V říjnu 1949 zatčen a následně odsouzen na 15 let vězení. Byl propuštěn v roce 1954. V letech 1968–1970 byl tiskovým tajemníkem Ludvíka Svobody, tentokrát již jako prezidenta republiky. Zemřel 19. 10. 1993 v Praze. *Encyklopedie ČSSD*, on-line: <http://www.historiecssd.cz/t/tomcik-jaroslav/>, [dostupné k 10. 2. 2018].

19 Armádní generál Antonín Hasal byl v té době náčelníkem Vojenské kanceláře prezidenta republiky.

20 Zřejmě narážka na to, že jak Hasal, tak Svoboda, Boček i Klapálek byli za 1. světové války příslušníky čs. legií v Rusku a zároveň byli všichni nositeli nejvyšší vojenské hodnosti armádního generála.

21 Edvard Beneš uvažoval, že poté, co přijme demisi demokratických ministrů, sám odstoupí. Abdikoval nakonec až 7. 6. 1948, poté co odmítl podepsat novou ústavu. Dne 3. 9. 1948 zemřel.